
Thalia în Transilvania.

Societatea pentru fond de teatru român (1870)

Cristian TEODORU

Masterand, Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

E-mail: cristianteodoru@yahoo.com

Manifestarea culturii, a teatrului și a literaturii dramatice românești au fost legate de contextul național, politic, social, intelectual, juridic din spațiul românesc și european. Misiunea teatrului a fost înțeleasă de autorități ca o manifestare militantă, de aceea reglementările legale au fost specifice fiecărei perioade.

Istoria vieții teatrale reprezintă o importantă parte a culturii românești; ea dezvăluie expresiile sensibilității sociale și aprecierile constante, față de valorile naționale. Prin cuvinte și gest teatral, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost permanent o reprezentare artistică a vieții naționale: fapte, moravuri, datini, obiceiuri, idei, sentimente care au caracterizat mentalitatea națională. Arta teatrală și actorii au oferit publicului românesc, receptiv la această formă culturală, repere, pentru maturizarea conștiinței naționale, pentru educarea morală, patriotică și cetățenească.¹

Poporul a fost un admirator al spectacolelor, sub forma jocurilor, carnavalurilor, al teatrului școlar, care însemna o punere în scenă a unor texte, în cadrul serbărilor școlare. În spațiul românesc a existat o mai veche tradiție teatrală populară, care a avut priză la public: jocul cu măști, drama liturgică, teatrul de haiduci, teatrul cu subiecte istorice, inspirat din evangheliile apocrife, legendele hagiografice, cântecele de vitejie, baladele populare. Alaiul „mascașilor”, de exemplu, a fost un obicei de carnaval al breslelor brașovene, paradă a croitorilor, cojocarilor, dogarilor și cizmarilor, care cutreierau târgul Brașovului, intrând și în case, unde erau ospătați. Se juca anu-

1 Ion Breazu, „Contribuții la istoria teatrului românesc din Transilvania”, în *Buletinul Universităților*, nr. 1-2, 1956, pp. 299-329.

al, în timpul sărbătorii Nașterii Domnului, piesa „Irozii“, atât românii, cât și sașii din Transilvania, care prezentau spectacolul sub diferite forme: teatru religios (în biserică), teatru școlar (în gimnazii), teatru popular (săsesc și unghuresc).²

Publicul transilvănean, mai ales urban, s-a acomodat încă de la începutul veacului al XVIII-lea cu prezența ocazională a trupelor de teatru, trupe formate din italieni și germani. Teatrul jucat de actori profesioniști, în limba națională a fost cunoscut de românii din Ardeal mai ales, cu prilejul turneelor făcute în principalele orașe ale Transilvaniei și Banatului, de către ansamblurile, conduse de marii actori din Regatul României: Fanny Tardini-Vlădicescu (în 1864, 1865), Mihail Pascaly (1868,1871) și Matei Millo (1870). Turneele acestor trei protagoniști ai scenei românești au contribuit la creșterea pasiunii ardelenilor pentru teatrul românesc și au revărsat asupra lor un adevărat val de învioreare națională. Iosif Vulcan, un mare susținător al teatrului românesc, a subliniat în revista „Familia“, pe care el însuși a fondat-o, în 1865, la Budapesta, că teatrul este „o armă a civilizațiunii“, o expresie a naționalismului și patriotismului.³

1. Thalia în Transilvania

Din secolul al XVIII-lea, înființarea teatrului românesc a fost în mijlocul unor inițiative și dezbateri religioase și culturale. Cei care au manifestat reticențe față de manifestarea teatrală au fost reprezentanții clerului, care nu vedeau cu ochi buni voga spectacolelor școlare sau publice, care puteau afecta moravurile cu repertoriul lor. Pe la 1756, în atmosfera Blajului s-a încins o dispută între vlădici despre îndrăzneța. „comedia ambulatoarea“ a școlarilor din Blaj, jucată în iarna anului 1755. Din relatările vremii se știe că școlarii de la Blaj au fost cei care, sub îndemnul unor preoți și dascăli de școală „au pornit carul Thaliei“ române în Transilvania; fie și în forma comediei ambulatoarii. Mai precis, de sărbătorile Crăciunului din 1755, o ceată de școlari, mari și mici, provenind din Școala latinească și românească a Blajului s-au îmbrăcat în haine după obiceiul „comedianților“, pentru a juca o scenă religioasă. Un fel de Irozi! Părintele

2 Ștefan Mărcuș, *Thalia Română, Contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și părțile unghurene, cu 100 de ilustrațiuni*, Timișoara, 1945, p. 80; *Teatrul românesc la Oradea. Perspectivă monografică*, Oradea: Editura Revistei „Familia“, 2001, p. 7; Ion Breazu, „Teatrul românesc în Transilvania până la 1918“, în vol. *Literatura Transilvaniei*, București, 1944, p. 36; Constantin Paraschivescu, *Teatrul „Sică Alexandrescu“ Brașov, Monografie*, Brașov, s.a, p. 11.

3 Iosif Vulcan, „De ce voim să avem unu teatru natiunalu“, în *Familia*, nr. 40, an VI, pp. 470-475; Mihai Cârlea, „Scena ca institutu de moralitate (de Fr. Schiller)“, în *Familia*, nr. 15, an VI, 12/24 aprilie 1870, pp. 169-171; *Familia*, nr. 16, 19 aprilie/1 maiu 1870, pp. 181-183; „Gazeta Transilvaniei despre influința unui teatru naționalu“, în *Familia*, nr. 17, 26 aprilie/2 maiu 1870, p. 202; I. Negoiteșcu, „Despre mască și mișcare“, în *Transilvania*, nr. 1, 1944, p. 48; G. Vrabie, „Teatrul popular românesc“, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, nr. 3-4, an VI, 1957, pp. 385-562; C. Paraschivescu, *Teatrul „Sică Alexandrescu“ Brașov, Monografie*, Brașov, s.a, p. 19; Șt. Mărcuș, *op.cit.*, pp. 7-9, 13.

Grigore Maior a fost urzitorul comediei, iar conducătorul cetei de școlari a fost dascălul Zaharie, de la școala latinească.⁴

O scrisoarea-raport, din 11 ianuarie anul 1756, pe care a trimis-o părintele Athanasie Rednic, episcopul de mai târziu, către arhiereul său, Petru Pavel Aaron de Bistra sublinia ineditul acestei manifestări artistice. Garderoba comedianților a fost împrumutată de la mireni binevoitori: unul dintre școlari era îmbrăcat în „rege”, purta un sceptru, cu podoabă de sticlă strălucitoare, iar doi școlari purtau pe cap „infulă”, ca episcopii latini; alți patru îi țineau acestuia, deasupra capului, un baldachin; alți doi făceau pe îngerii și purtau un fel de „icoane” cusute pe pieptul hainei; un „timpanator” făcea cortegiul zgomotos, „lărmuitor”, iar, altul purta un steag („vexillum”). Toți acești tineri „actori” se agitau în sunetele unei orchestre, compusă din doi țigani. Cu această ocazie s-au intonat patru sau cinci cântece românești, nemaștiindu-se conținutul lor. Cu asemenea program și cu ansamblul descris mai sus, tinerii școlari au plecat cu entuziasm din Blaj în ajunul Crăciunului. Ei s-au îndreptat spre Sebeșul Săsesc, pentru a-și arăta măiestria artistică.⁵ Se spune că au avut „succese enorme”, că poporul se îngărmădea, să-i privească și să-i asculte cu „mare admirație” și sorbeau cu nesaț versurile spuse și cântate în limba lor de tineri cu învățătură, care „puneau în ele suflet, avânt și pricepere”. Tinerii școlari au ținut „comoedia ambulatoia” și pe la biserici, dar acestea se dovedeau prea strâmte ca să poată cuprinde noroadale curioase. De la Sebeș au trecut la Alba-Iulia, la Vințul de Jos și, mai pe urmă, la Cut. Au străbătut mai toate satele, storcând, în fiecare parte, laude și admirație. „Țăranii, de admirație și de însuflețire se închinău și sărutau icoanele cusute pe piepturile acestor zvăpăiați slujitori ai Thaliei noastre primitive (...) Și s’au întors la Bobotează cu 80 de floreni în pungă, cu moralul foarte înălțat, cum se zice, dar (...) cu hainele cele scumpe numai ferfeniță (...) în primul turneu de teatru -ambulant în Țara Ardealului”.⁶

Tradiția școlară a teatrului ambulant s-a menținut în deceniile care au urmat. Pe la 1825 la Blaj se jucau, de către școlari, „Aulularia” lui Plaut, în care era vorba de moravuri, de avar și avariție. Publicul, alcătuit din profesori, clerici și studenți au ascultat piesa, vorbită în latină și prezentată pe o mică scenă din scânduri, decorată sumar cu pânză albă. În 1826 s-a dat o reprezentație cu mare răsunset tot la Blaj, de către seminariștii români, care au jucat piesa într-un act, intitulată „Ecloga pastorală”, scrisă de către Timotei Cipariu. Între 1832 și 1836 au fost manifestări teatrale școlare la Blaj și Sibiu, mai ales cu prilejul Nașterii Domnului.⁷

4 Alexandru Lupeanu-Melin, „Un început de teatru românesc ambulant, în Transilvania, 1775”, în *Societatea de Măine*, I, 1924, nr. 26, pp. 521-522; Aurel Buteanu, *Teatru românesc în Ardeal și Banat, 1919-1944*, sa., pp. 18-26.

5 Al. Lupeanu-Melin, *op.cit.*, p. 520.

6 Din scrisoarea-raport pe care a trimis-o părintele Athanasie Rednic, episcopul de mai târziu, către arhiereul său, Petru Pavel Aaron de Bistra, în 11 ianuarie anul 1756, apud Al. Lupeanu-Melin, *op.cit.*, pp. 521-522.

7 George Barițiu, „Thalia și Melpomena în Transilvania”, în *Transilvania*, nr. 11, 1 iunie 1870, p. 132.

Nu numai la români, teatrul școlar a fost o formă artistică de exprimare artistică. Până către sfârșitul veacului al XVIII-lea întâlnim teatrul școlar și la sașii și maghiarii din Transilvania. Școlile conduse de biserică, ale acestor naționalități (catolice, protestante), aveau în programul lor și autorii dramatici latini (Plaut, Terențiu, Vergiliu), dar și piese cu subiecte religioase. De prin 1770, numeroase trupe germane, venite de la Viena, au cucerit Ardealul, avântându-se uneori și dincolo de Carpați. Dintre aceste trupe s-a remarcat a lui Chr.L. Seipp, cu un repertoriu de peste 100 piese, dintre care nu lipseau Shakespeare, Molière, Lessing, Schiller sau Goethe. Teatrul german și maghiar din Ardeal au contribuit, cu siguranță și la formarea culturii teatrale a românilor, cel puțin le-a crescut dorința de a avea un teatru național. Sașii îi jucau la Sibiu, pe Shakespeare și Goethe, dar unele trupe săsești nu și-au acoperit cheltuielile, au dat faliment și s-au împrăștiat în cele patru zări!⁸

Timotei Cipariu (1805-1887)

În 1782, cu prilejul unei nunți săsești din 1782, a avut loc la Brașov una din cele dintâi reprezentații teatrale în românește, o comedie pastorală, o mică farsă în versuri, cu cântece, pe care o amintește F.J. Sulzer în *Istoria sa*. Câțiva ani mai târziu, la 5 mai 1815, tot la Brașov s-a jucat la teatrul german în limba «valahă» o comedie și operetă. În 1816 Cristian Heiser a scris, pentru trebuințele scenei din Brașov, *Traian și Loghi sau cucerirea Daciei*, tragedie în 5 acte, cu conținut istoric, inspirat după vederi de pe Columna lui Traian.⁹ Brașovul a fost orașul ardelean cu cel mai numeros public românesc, format, mai ales din familii de negustori și breslași, încă din primele decenii ale veacului al XIX-lea. Trupele germane și maghiare au căutat în diverse forme, să atragă favoarea spectatorilor români de aici. Astfel, încă în 1818, trupa germană a lui J. Gerger a jucat în, limba română piesa „Vecinătatea periculoasă” de Kotzebue.¹⁰

Din spusele lui George Barițiu, un mare cunoscător al tendințelor culturale ale Ardealului, foile românești au pledat ocazional, după 1830, pentru o mișcare teatrală românească. Motivele pledoariei se concentrau pe importanța teatrului în moralizarea socială, pentru învățarea, cultivarea și îmbogățirea limbii române, pentru „curățarea de prejudecăți” a poporului. În practică lucrurile s-au mișcat greu, dar mergeau

8 *Ibidem*; I. Breazu, *op.cit.*, pp. 300-303; Victor V. Grecu, „Astra și Societatea pentru fond de teatru român”, în vol. *Centenarul „Societății pentru fond de teatru român (1870-1914)*, Oradea, 1972, pp. 33-43.

9 C. Paraschivescu, *op.cit.*, p. 12.

10 I. Breazu, *op.cit.*, p.303.

greu și pentru alte națiuni; pe la 1813 și maghiarii au tot încercat să creeze o instituție teatrală la Cluj. Sașii din Sibiu făceau progrese, grație unor mecenați, ca Martin Hochmeister, cel care a tipărit „Foaie românească pentru econom”, pe la 1789. Lui Hochmeister i s-a datorat înființarea teatrului din Sibiu, în Turnul Gros, amenajat cu scenă pentru reprezentații, cu lojă și balcoane pentru public.¹¹

În 1826, Timotei Cipariu scria *Egloga pastorală*, un act în versuri, reprezentat în limba română. În seara de Crăciun din 1833 sa deschis la Blaj „primul teatru stabil românesc al Ardealului”, cu spectacole săptămânale, timp de 5 ani, până în 1838, când nu se știe din ce motiv, teatrul sa închis. În centrul Transilvaniei, la Blaj, tentativele de organizare a unui teatru românesc au fost susținute de cărturari și clerici, ca episcopul Ioan Lemeni. Un mare sprijin a venit, însă, din partea lui Timotei Cipariu și a profesorului Ioan Rusu, autorul *Icoanei pământului*. Cei doi s-au încumetat să facă traduceri

George Barițiu (1812-1893)

de piese, pentru crearea unui repertoriu teatral blăjean. Reprezentațiile teatrale blăjene au fost rare, ținându-se mai ales Crăciun, deși s-au făcut eforturi de decorare a sălii de teatru de la Seminar. Prelații, care nu au fost prea încântați de activitatea teatrală, chiar dacă era ocazională, au lăsat în paragină scena și decorațiunile, iar acestea s-au deteriorat, în câțiva ani. George Barițiu a intuit paragina care se așternea pe „teatrul din Blaj”, de aceea a cutedat să scrie clericilor blăjeni o scrisoare, prin care le cerea să aibă grijă să nu se aleagă praful de banii investiți în organizarea sălii de teatru de la Seminar. Răspunsul elegant, distant și fără garanții, al prelaților l-a dezamăgit și mai tare, pe Barițiu. L-a dezamăgit și tinerimea din vremea sa, care nu prea se investea în activități culturale, ci în lucruri naive, aflate la modă, ce țineau de distracție și veselie. Același lucru se simțea și la tinerimea maghiară și săsească, doar generația mai matură din rândul națunilor ardeleni se încumeta să inițieze câte o așa-zisă societate de diletanți.¹²

De la 1836 brașovenii cu dare de mână și cu partipriuri politice, au tot încercat să ridice un edificiu, în cinstea Thaliei, dar nu s-au strâns fonduri suficiente, pentru a se cumpăra un loc potrivit și materiale necesare construcției. Nu era ușor să se adune bani! Cei care se încumetau să ceară de la familiile brașovene fonduri mari, riscuau să fie bănuți de netrebnicii și corupție.¹³ Teatrul din Brașov părea să înainteze, dar clădirea teatrului era în ruină, trebuia renovată; de fapt, clădirea era proprietatea privată a

11 George Barițiu, *op.cit.*, p. 131; Șt. Mărcuș, *op.cit.*, p. 79.

12 *Ibidem*, p. 2; C. Paraschivescu, *op.cit.*, p. 13; G. Barițiu, *op.cit.*, pp. 133, 142.

13 *Ibidem*, pp. 131-132.

unei familii patriciene, cu o vechitură de sală, care a trebuit să fie adaptată, reparată, petecită, pentru a primi publicul.¹⁴

La Brașov activitatea teatrală a făcut pași, dar nu cea românească, ci cea germană. La poalele Tâmppei au început să vină trupe renumite, unele de la Viena, pentru teatru și operă germană, la care veneau și unele familii românești. Alte familii brașovene, cu dare de mână, treceau munții, pentru a asculta la București vodeviluri și drame. Barițiu și Cipariu au participat, ei înșiși, la asemenea reprezentații bucureștene în 1836 și s-au declarat încântați. Tot aceștia au reluat ideea creării la Brașov, a unei societăți de diletanți sau chiar a unei societăți „filarmonice”. Era o problemă în acest sens. Barițiu a dezvăluit-o, spunând că în rândul publicului românesc exista o prejudecată în privința „teatralismului”, actorilor și actrițelor. Reprezentațiile teatrale erau considerate activități frivole, mai îndepărtate de normalitatea moravurilor. Unele familii, cu pretenții de moralitate, nu le îngăduiau tinerilor să meargă la teatru, cu atât mai puțin să joace teatru. Aceste familii nu au fost prea încântate nici de inițiativele dascălilor de școală, de a organiza serbări cu piese de teatru. În 26 decembrie 1838 a avut loc un eveniment teatral, cu consecințe contradictorii: s-a ținut în casele lui Langer, din Brașov o reprezentație cu o piesă în limba română. Textul piesei era o creație a lui George Barițiu, care a pus în scenă, un rol principal de ostaș invalid. După părerea sa ecoul piesei și al reprezentației a fost bun. Măcar a stârnit opinii! Dar a stârnit și bătaie! După terminarea piesei, la ieșirea din sală, publicul s-a trezit insultat de un grup de sași tineri. Ce a urmat a fost o păruială în stradă, mai ales în rândul tinerilor. Tinerimea românească s-a simțit ofensată de aluziile sașilor și, foarte supărată, s-a pus pe împărțit pumni și ghiolduri. Bătaia din stradă a fost potolită, cu greu, de câțiva bătrâni, dar pentru scurt timp. Bătaia dintre tabere a fost reluată și a doua zi, prin unele străzi din urbe, ceea ce a necesitat intervenția gărzii orașului Brașov. Pericolul unor confruntări nu s-a spulberat, nici la o săptămână de la incident, de aceea s-a instituit o patrulă ostășească specială, care să restabilească mult așteptata liniște la poalele Tâmppei.¹⁵

Între anii 1839-1848 încercările de înființare a unei societăți teatrale nu au dat rezultate foarte bune. Problema fondurilor, lipsa actorilor, prejudecățile publicului față de teatru erau un impediment mare. Nu aveau succes nici trupele de teatru maghiare sau săsești, care din lipsa succesului au fost dispuse să facă reprezentații, inclusiv în limba română. Acestea au jucat câteva piese în limba română la „sala cea mare dela „Sore” și la teatru german din Cetate, dar dezinteresul publicului a fost mare și toată energia organizatorică s-a dus de râpă. La fel ca la Blaj și la Brașov ruina s-a așternut peste săli și decorațiunile lor.¹⁶

Un moment important pentru dezvoltarea teatrului a fost înființarea *Societății Românești Cantatoare Teatrale*, în 1847, care și-a început activitatea la Lugoj. Artiștii

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*, p. 143.

16 *Ibidem*.

trupe, organizate de această Societatea teatrală era alcătuită din profesioniști și diletanți, iar reprezentările lor au avut un public entuziast, după cum relatează cronicile vremii. Din vara anului 1852 la Brașov a apărut o *Societate de diletanți*, doritoare să pună în scenă 12-16 piese de teatru! Această *Societate* n-a avut o activitate constantă, dar a pus în scenă traduceri din Molière și piese de Constantin Negruzzi („Doi țărani și cinci cârlani”), Vasile Alecsandri („Nunta țărănească”) sau Ion Luca Caragiale („Muza de la Burdujeni”). „Dificultățile”, spune Barițiu, în „Gazeta Transilvaniei” din 1853, au apărut când a venit vremea alegerii pieselor dramatice, a traducătorilor de piese și a actorilor. Au trebuit traduse în românește piese străine, mai ales franțuzești. Piesele trebuiau alese, în funcție de așteptările publicului de la orașe și sate. Cele franțuzești aveau în conținutul lor anumite „apucături, frivolități, mișelii ... caraghioslăcuri”, incompatibile cu morala publică! Prea multă patimă, crime, scandaluri sau nimicuri, de pierdut vremea, erau în acele comedii sau tragedii, care puteau prinde eventual la publicul din suburbii, așa cum sesizaseră deja bucureștenii și ieșenii. „Ardelenilor, spune Barițiu, le-ar trebui, mai degrabă, teatru clasic”, chiar antic!¹⁷

Încordările unor fii ai generației lui Barițiu păreau să fie zadarnice, deoarece nu exista o temeinicie sub aspect organizatoric al vieții teatrale. Muza Thalia nu prindea rădăcini prea solide în Ardeal, dar se așeza cu temei în Țara Românească! Pentru Ardeal momentul crucial a fost apariția la sud de Carpați a succeselor lui Fani Tardini, a marilor artiști Matei Milo și M Pascali, în 1863. Revista „Familia” anunța prin 1866, un turneu teatral condus de Fanny Tardini cu piesa lui Matei Millo „Baba Hârca”. A venit apoi rândul lui Mihail Pascaly. Aflând că M. Pascaly va întreprinde, cu trupa sa, un turneu în Transilvania, Iosif Vulcan și-a exprimat satisfacția, în revista „Familia”: „M. Pascaly va veni în Ungaria și Banat și va ridica Templul Thaliei Române în toate orașele mai mari unde locuiesc români. Veniți, preoți ai scenei române; veniți, unșii muzelor (...) căci noi vă așteptăm cu brațele deschise.” Despre însemnătatea evenimentului sa pronunțat și „Federațiunea” din Pesta (15/27 iun. 1868), care scria: „Până acum, noi, românii ardeleni, eram nefericiți și osândiți a participa tot în teatre străine, încât nu puteam să ne facem o idee adevărată despre teatru, dar acum vedem teatru român, un templu al adevăratei civilizațiuni”.¹⁸

Căldura și interesul mare, cu care a fost primită trupa teatrală, condusă de Mihail Pascaly în 1868 și succesul de care s-au bucurat reprezentațiile date de ea în timpul turneului transilvănean din acel an, 1-a determinat și pe Matei Millo să organizeze un turneu dincoace de Carpați, în 1870. Reprezentațiile sale au fost incomparabil mai mult gustate, deoarece repertoriul cu care venea era format, aproape în exclusivitate, din piese naționale, mai apropiate de gusturile și interesele publicului: „Am fost pri-

17 *Idem*, „Câteva aspecte în privința teatrului românesc”, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 97, Brașov, 5 decembrie 1853, p. 379.

18 *Idem*, „Thalia și Melpomena în Transilvania”, p. 143; Șt. Mărcuș, *op.cit.* pp. 205-236; C. Paraschivescu, *op.cit.*, pp. 21-22.

mit ca un rege”, spunea Matei Millo! M. Pascaly a revenit în 1871, cu un nou turneu în Transilvania. De data aceasta numărul localităților, în care a dat reprezentații, a fost mai mare: Brașov, Sibiu, Alba Iulia, Blaj, Năsăud, Gherla și altele. Din cele 15 piese reprezentate, numai cinci erau originale, restul fiind traduceri și prelucrări. Majoritatea pieselor se refereau la moravuri sociale. Au fost și câteva care au exaltat patriotismul, ca „Domnița Ruxandra” de B.P. Hașdeu sau „Petrin și domnitorul”, de M. Pascaly. În iunie 1870, la Sibiu a sosit să de reprezentații trupa Millo, cu piesele „Lipitorile satelor”, „Chera Anastasia”, „Prăpastile Bucureștilor” și altele, piese care s-au bucurat de aplauze și buchete de flori.¹⁹

Într-un articol din „Familia”, pe ianuarie 1870, Iosif Vulcan a anunțat cu fermitate începerea lucrărilor, pentru înființarea instituției teatrale românești, o „adevărată școală de cultură națională”. Poetul Mihai Eminescu însuși a fost entuziasmat de ideea înființării teatrului în Ardeal. Deputații români, în dieta budapestană, văzând opinia favorabilă a publicului românesc, la înființarea unei *Societăți pentru fond de teatru român* s-au mobilizat, ca reprezentanți naționali. Au încercat să solicite Parlamentului budapestan acordarea de fonduri pentru teatrul românesc. La dezbaterea bugetului Ministerului de Interne, pe anul 1870 s-a cerut suma de 59.000 de florini, pentru teatrul ungueresc din Budapesta. Iosif Hodoș a solicitat și el pentru teatrul românesc o subvenție de 20.000 de florini. Această inițiativă a fost susținută de Vincențiu Babeș, Ion Eugeniu Cuc, Alexandru Mocioni ș.a. George Mocioni a ținut trei conferințe despre necesitatea teatrului românesc: în decembrie 1869 și 17, 18 februarie 1870. Rezultatul acestor conferințe a fost un apel „Cătră inteligența română din Buda-Pesta”, semnat de o serie de personalități, ca Iosif Hodoș, Vincențiu Babeș, Antoniu George, Alexandru și Eugeniu Mocioni, Ion Eugeniu Cuc, Sigismund Popoviciu, Iosif Pop, Aureliu Maniu, Vichentie Bogdan, Sigismund Borlea, Ladislau Butean, Basiliu Jurca, Lazăr Ionescu, Demetriu Ionescu, E.B. Stănescu, Petru Mihali, Iosif Vulcan. În acest apel se sublinia sentimentul de unitate a românimii din Ardeal în vederea înființării teatrului românesc.²⁰

19 „Teatru nationalu”, în *Familia*, nr. 25, 21 iunie/3 iulie 1870, pp. 297-298; nr. 28, 12/24 iulie 1870, p. 333; *Teatrul românesc la Oradea. Perspectivă monografică*, Oradea: Editura Revistei Familia, 2001, p. 28.

20 I. Vulcan, „Să fondăm teatrul national”, în *Familia*, nr. 12, an VI, 22 martie/3 aprilie 1870, pp. 133-135; „Contribuiri și oferte pentru teatru nationalu”, *loc.cit.*, pp. 135-136, 142; „Apelu către publiculu romanu”, Iosif Hodoș, Iosif Vulcan, „Programu preparative, pentru înființarea unui fond de teatru românau”, în *Familia*, nr. 13, an VI, 29 martie/10 aprilie 1870, pp. 145-146, 153; Mihai Eminescu, „Repertoriulu nostrum teatralu”, în *Familia*, nr. 3, an VI, 18/20 ianuarie 1870, pp. 25-28, 34; „Cătră inteligența română din Buda-Pesta”, în *Familia*, nr. 7, an VI, 15/27 faur (februarie) 1870, p. 73; Iosif Vulcan, „Templulu Taliei Române”, în *Familia*, nr. 7, an VI, 15/27 faur 1870, p. 74; „Cestiunea teatrului nationalu”, *loc.cit.*, p. 82; „Contribuiri pentru teatru nationalu”, în *Familia*, nr. 10, an VI, 8/20 martie 1870, pp. 119-120; nr. 26, 18 iunie/11 iulie 1870, p. 310; „Relativu la cestiunea teatrală”, în *Familia*, și „Contribuiri pentru teatru nationalu”, nr. 11, 15/27 martie 1870, pp. 129-131; nr. 14, 5/17 aprilie 1870, p. 167; nr. 16, 19 aprilie/1 mai 1870, pp. 190-191; *Familia*, nr. 31, an XVIII, 1/13 august 1882, p. 377.

Crearea unei instituții cultural-teatrale a avut ecou și printre membrii Astrei, nu-mai că aceștia considerau mult mai binevenite pentru națiunea română erau societățile de lectură, școlile populare, pentru cultivarea simțului artistic al românilor, decât un teatru, ca instituție „desfătătoare”. Mai marii Astrei, ca Ladislau V. Pop au fost oarecum îngrijorați de o eventuală concurență a Asociațiunii, de către *Societății pentru fond de teatru român*. „Societatea Alexi-Sincaiană” din Gherla a susținut însă fondarea *Societății pentru fond de teatru și Academia de drepturi*, pentru care a pledat o mare parte din *intelighentia* ardeleană.²¹

Susținerea teatrului național a venit, totuși, și din partea Astrei, care a anunțat, pentru adunarea generală de la Năsăud ținerea unei conferințe, care să fie o pledoarie pentru teatru românesc. O parte din banii de pe această conferință au fost dedicați fondului pentru teatru național. Tot pentru fondul de teatru românesc, s-au organizat în Ardeal o serie de carnavaluri, baluri, concerte, dar cel mai important mijloc de „contribuiri pentru teatru” a fost organizat de revista „Familia”. Nu au rămas deoparte de această acțiune nici Biserica, respectiv protopopul de Maramureș, care a anunțat, în aprilie 1870 organizarea de colecte. Sprijinul a venit și de mai departe, de la Chișinău Criș; un amic al lui Iosif Vulcan, pe nume Sava Fercu, a transmis mesajul său satisfacție pentru strângerea unui fond de 51 de florini. Un fond modic, dar acesta se adăuga la celelalte donații. Ecoul demersurilor favorabile, pentru înființarea *Societății pentru fond de teatru român* s-a simțit în presa românească: „Federațiunea”, „Gazeta Transilvaniei”, „Familia”, „Curierul de Iași” și în unele articole din presa străină, ca „Politik”, care sublinia curajul și temeinicia unor cărturari și publiciști români, în privința susținerii și promovării culturii naționale. În jurul revistei „Familia” s-a creat cel mai puternic front, în favoarea *Societății*. Revista a publicat traduceri din Fr. Schiller, cu argumente despre „scena, ca institutu de moralitate”.²²

2. *Societatea pentru fond de teatru român, în slujba Thaliei*

În luna februarie 1870 s-a discutat crearea unui Comitet organizatoric, în fruntea căruia a fost ales ca președinte Iosif Hodoș, iar ca secretar Iosif Vulcan. Reședința Comitetului de șapte membrii al *Societății* a fost stabilită la Pesta. Acest Comitet, înființat la 5 aprilie 1870, era ales pe trei ani și avea adunări lunare. Comitetul a lansat la 7 aprilie 1870 un „Apelulu către publiculu român”, care a avut ecou, iar contribuțiile pentru teatru au crescut. Tot în februarie 1870 s-a ales și o Comisiunea cu cinci membrii, alcătuită din Iosif Hodoș, Iosif Vulcan, Vincențiu Babeș, Petru Mihali, Alexandru Mocioni. Sarcina acesteia era să alcătuiască Statutele *Societăți pentru fond de teatru ro-*

21 V.V. Grecu, „Astra și Societatea pentru fond de teatru român”, pp. 33-36, 40-41.

22 „Ce e nou?”, „Cestiunea teatrulu nationalu român”, „Relativu la teatru natiunalu”, „Să fondămu teatru”, în *Familia*, nr. 14, 5/17 aprilie 1870, pp. 1666-168; Mihai Cîrlea, „Scena ca institutu de moralitate (trad.)”, în *Familia*, nr. 15, an VI, 12/24 aprilie 1870, pp. 169-171, 178; nr. 16, 19 aprilie/1 mai 1870, pp. 181-183, 190.

mân, să informeze opinia publică despre mersul organizării ei și stabilirea locului adunării fondatoare la Deva.²³

Principalii promotori ai teatrului, ca instituție culturală, Iosif Hodoș și Iosif Vulcan, au elaborat proiectul de statute al viitoarei *Societăți pentru fond de teatru român*, proiect publicat în revista „Familia”, la 6 iulie 1870, în care au precizat numele, scopul și mijloacele *Societăți pentru fond de teatru român*, respectiv contribuțiile, oferte, darurile membrilor acesteia sau ale altor donatori. Toți românii puteau deveni membrii *Societăți pentru fond de teatru român*. Existau trei categorii de membri, respectiv membri fondatori, membri pe viață, care contribuiau cu 1.000 florini; membri ordinari, contribuiau cu suma de 100 de florini și membrii ajutători, cei care nu aveau, nici calitatea de fondatori, nici de membrii ordinari, aveau o contribuție sumară. Membrii fondatori și ordinari organizau adunările generale anuale ale *Societății*.

Societatea pentru fond de teatru român avea mare nevoie de fonduri, atât din cotizațiile membrilor, cât și din donații. „Ne trebuie două fonduri, pentru înființarea teatrului naționalu (scria Ion Lapedatu în nr. 31 din „Familia”, din 1870) unul material și unul moral, cel din urmă fiind trebuincios, pentru ridicarea demnității naționale a teatrului din Ardeal”.²⁴ Acest aspect moral se referea la profesionalizarea actorilor și la alegerea unei literaturi dramatice pe măsura unei bune educații a gustului public.

O „Provocare”, apărută în „Familia” și semnată de Simeon Piso, anunța că, un comitet organizatoric, se pregătea, cu o lună înainte de adunarea fondatoare de la Deva, din 4 și 5 octombrie 1870. Aceeași „Provocare” anunța pe „votarii” participării la eveniment și intențiile viitoarei instituții culturale. Organizatorii aveau în vedere asigurarea locului unde urma să se țină prima adunare a *Societății pentru fond de teatru* și cazarea oaspeților. S-a stabilit un program al evenimentului, care dura două zile și se termina cu un bal și cu o excursie la Hunedoara sau la Deva. Circula știrea că ungurii din Deva erau dispuși să sprijine evenimentul și să pună la dispoziția adunării Casina ungurească din oraș. Alegerea Devei, pentru adunarea de

Iosif Vulcan (1841-1907)

23 Iosif Hodoș, Iosif Vulcan, „Proiectulu de statute ...”, în *Familia*, nr. 27, 5/17 iulie 1870, pp. 313-314; *Familia*, nr. 31, an XVIII, 1/13 august 1882, p. 377; *Teatrul românesc la Oradea. Perspectivă monografică*, p. 26.

24 I. Lapedatu, „Ni trebuie două fonduri, pentru înființarea teatrului naționalu”, în *Familia*, nr. 31, 2/14 august 1870, pp. 361-362.

fondare a *Societății pentru fond de teatru român* s-a datorat drumurilor și căilor ferate accesibile și existenței unei româniimi dense în acea zonă.²⁵

La începutul lunii octombrie 1870 revista „Familia” a prezentat programul și atmosfera întemeierii *Societății pentru fond de teatru român*, într-o sărbătorească adunare de la Deva. Momentul a fost considerat o „epocă memorabilă” în istoria culturii noastre naționale, iar solidaritatea în jurul acestui eveniment a fost excepțională. În ziua adunării fondatoare străzile Devei erau pline de oameni din toate părțile Ardealului. Publicul a așteptat cu entuziasm deschiderea ședinței *Societății*, programată la ora 11, de către Iosif Hodoș. Acesta a ținut un scurt discurs, anunțând intențiile adunării. Apoi, au fost prezentate și aprobate propunerile, în legătură cu alegerea președintelui și ai celor doi secretari ai *Societății*.²⁶

În consecință, au fost desemnați: Iosif Hodoș, ca președinte, respectiv Iosif Vulcan și August Horsia, ca secretari ai *Societății pentru fond de teatru român*. Alegerea lui Hodoș, ca președinte al *Societății* a fost o recunoaștere a implicării sale în mișcarea națională (acesta a fost deputat în Parlamentul budapestan, între 1865-1876 și membru al Academiei Române, din 1866) și o apreciere a firii sale deschise, spre susținerea întregii mișcări culturale din Transilvania. Hodoș a fost și un militant al *Astrei*, al cărui secretar a devenit, cu puțin timp înainte de moartea sa în 1880.²⁷

Întreaga organizare a *Societății* a fost pusă în mâna marilor reprezentanți ai *intelighentiei* naționale: publicistul Iosif Hodoș; Iosif Vulcan, redactorul „Familiei”; Alexandru Mocioni, care a devenit vicepreședintele al *Societății pentru crearea unui fond de teatru român*; Petru Mihali și Vincențiu Babeș. Aceștia formaseră comitetul, desemnat să explice publicului național importanța organizării vieții teatrale în Transilvania

Iosif Hodoș (1829-1880)

25 „Contribuiri pentru teatru național”, în *Familia, Beletristică, științe, artă, viață socială, modă*, nr. 4, an VI, 18 septembrie 1870, nr. 35, 30 august/11 septembrie 1870, p. 409; nr. 36, 6/18 septembrie 1870, p. 431; „Ce e nou”, în *Familia*, nr. 36, an VI, 6/18 septembrie 1870, p. 430; nr. 37, 13/25 septembrie 1870, p. 442; nr. 38, 20 septembrie/2 octombrie 1870, p. 454.

26 „Adunarea de la Deva pentru constituirea unei Societăți în chestiunea teatrului național”, în *Familia*, nr. 39, an VI, 27 septembrie/9 octombrie 1870, p. 458; „Societatea academică română”, în *Familia*, nr. 38, an VI, 20 septembrie/ 2 octombrie 1870, pp. 453-454.

27 „Adunarea de la Deva”, în *Familia, Beletristică, științe, artă, viață socială*, nr. 38, an VI, 27 septembrie/9 octombrie 1870, p. 431; Ioan Chiorean, „Iosif Hodoș, primul președinte al *Societății pentru fond de teatru român din Transilvania*”, în vol. *Centenarul „Societății pentru fond de teatru român” (1870-1914)*, Oradea, 1972, pp. 45-56.

și să întocmească proiectul de Statute al *Societății pentru fond de teatru român*. Pentru definitivarea Statutelor, Ioan Pipoș a solicitat discutarea lor punct cu punct. În privința contribuțiilor membrilor s-a decis scăderea cuantumurilor. Creșterea fondului material al Societății a fost prevăzută în primul rând din cotizația membrilor, din donații și legate, din veniturile reprezentațiilor teatrale, muzicale și ale balurilor. În aclamațiunile adunării a fost aprobat Comitetul Societății, compus din șapte membri: președinte, vicepreședinte, secretar, casier și trei membri. Comitetul se alegea, de către adunarea generală pe o perioadă de trei ani. Potrivit prevederilor Statutelor, membrii comitetului puteau fi realeși.²⁸

Pentru că sursa principală a sporirii fondului Societății o constituia contribuția membrilor, interesul statornic al Comitetului s-a îndreptat spre recrutarea de noi membri. La fiecare adunare generală se făceau înscrieri de noi membri, se primeau oferte și contribuții și, pentru ca să stimuleze pe cât mai mulți, se publica de fiecare dată în organul oficial al lucrărilor Societății, „Familia”, numele noilor membri și al donatorilor. În cadrul ședințelor Comitetului din primul an al activității sale, se raportează – și organul *Societății pentru fond de teatru*, „Familia”, avea sarcina să informeze despre toate contribuțiile venite din diverse părți pentru sporirea fondului material, despre spectacolele organizate în București sau în diverse părți ale Transilvaniei, ale căror venituri, erau sau nu, destinate aceluiași fond, despre inițiativa Comitetului de a înființa, prin „bărbați de încredere” ai Societății, comitete filiale care să lucreze în sensul intereselor Societății. Din 1870 Fondul de Teatru Român a crescut permanent din punct de vedere financiar și a înființat filiale în Banat.²⁹

În cadrul celor două zile ale adunării solemne de la Deva au ținut, câte un discurs emoționant, Iosif Hodoș și Iosif Vulcan, s-au depus listele de subscripție, s-a dezbătut proiectul de Statute, iar ședința fondatoare s-a încheiat spre seară cu un program de banchet, care a ținut vreo 5 ore, dat de vicecomitele Ciacian, unul dintre primii membrii fondatori al *Societății pentru fond de teatru român*. Târziu, în seară, s-a desfășurat un concert și un ospăț. Au concertat la pian și violină câteva domnișoare și domni talentați (Septimiu Piso, Ioana Moldovan, Minerva Dragiciu, Rosa Masvilagy, ș.a) iar I. Vulcan a făcut o „conversație umoristică”, din propria sa creație literară.³⁰

La 5 octombrie 1870 a avut loc a doua ședință solemnă a *Societății*, deschisă la 10 și treizeci de minute. Au fost votate Statutele și s-au dat citire unor telegrame de felicitare

28 I. Vulcan, „De ce voimu să avem un teatru național”, în *Familia*, nr. 40, an VI, 4/16 oct. 1870, pp. 477-479; *Teatrul românesc la Oradea. Perspectivă monografică*, p. 24.

29 Șt. Mărcuș, *op.cit.*, pp. 289-313; Valentin Sandu, „Rolul bănățenilor în cazul *Societății pentru fond de teatru roman (1870-1914)*”, în *Banatica*, pp. 338-339, apud <http://banatica.ro/media/b21/vsrb.pdf>; *Teatrul românesc la Oradea. Perspectivă monografică*, p. 25.

30 „Adunarea de la Deva pentru constituirea unei *Societăți în chestiunea teatrului național*”, în *Familia*, nr. 39, an VI, 27 septembrie/9 octombrie 1870, pp. 460, 462; I. Hodoș, „Relațiunea ...”, în *Familia*, nr. 41, an VI, 11/23 octombrie 1870, pp. 481-487; I. Vulcan, „De ce voimu să avem un teatru național”, în *Familia*, nr. 40, an VI, pp. 469- 477.

re, de salutări fraterne, venite din Buda, Pesta, Satu Mare, Baia Mare, Sibiu, Șomcuta Mare, Arad, Timișoara, din partea unor preoți, învățători, notari, juriști etc. Valurile de mesaje susțineau fondarea *Societății pentru fond de teatru român*. În cea de-a doua zi a adunării de la Deva s-a hotărât următoarea dată și loc de ținere a adunării generale a Societății. A fost ales Sătmarul. Adunarea de la Deva a salutat sprijinul bănesc venit din partea *intelighenției* ardelenene și a subliniat seriozitatea dezbaterilor în jurul instituției artistice și culturale teatrale.³¹

Statutele au fost analizate de Ministerul de Interne maghiar, care a făcut unele modificări. Printr-o adresă nr. 8491 din 10 mai 1871, Statutele au fost aprobate. Numai că în adunarea de la Sătmar, care nu s-a ținut în 1871, ci în 1872, a mai făcut modificări în Statute. Abia cu această ocazie fondarea *Societății pentru fond de teatru român* era confirmată. Locul adunării următoare se hotăra la adunarea generală, pe baza propunerilor făcute de cei prezenți la adunare. Rareori rămânea în seama comitetului sarcina de a decide asupra uneia din localitățile care-și ofereau cu ospitalitate găzduirea, iar decizia comitetului se comunica prin presă. Se constituia apoi, din vreme, un comitet aranjator în orașul respectiv, care se ocupa de pregătirile necesare pentru decurgerea în bune condiții a lucrărilor adunării: fixarea localului în care urmau să se țină lucrările adunării, asigurarea locurilor de găzduire a oaspeților, organizarea unui concert muzical-declamatorie, sau a unei reprezentații teatrale, a unui bal, banchet, excursii etc.³²

La Sătmar s-a ținut, în casa lui Alexandru Ferențiu, prima adunare generală a 30 mai 1872 *Societății pentru fond de teatru român*. La această adunare au participat Alexandru Roman, ca președinte al adunării și Iosif Vulcan, reprezentanți ai vieții culturale și naționale transilvănene. Cu acest prilej s-a organizat și un program artistic în sala Primăriei. În același an 1872 s-a mai ținut o adunare generală, la Timișoara, în zilele de 11 și 12 noiembrie. Președinte a fost Pavel Vasici. Adunarea a constatat cu satisfacție mărirea fondului pentru teatru la 3584 florini și 12 creițari. Iosif Vulcan a ținut un discurs pe tema „Limba și scena”. Următoarea adunare s-a ținut la Caransebeș în 27 și 28 aprilie 1873, fiind prezidată de Alexandru Mocioni. Adunarea a constatat mărirea fondului la 4607 florini și 33 creițari. S-a hotărât depunerea sumei la Banca „Albina” din Sibiu, care oferea condiții avantajoase. Pentru trecuseră cei trei ani de mandat al Comitetului Iosif Hodoș a fost înlocuit, ca președinte, cu Alexandru Mocioni. Vicepreședinte a fost Petru Mihali, cassar Ioan Cavaler de Pușcariu, secretar Iosif Vulcan și membrii: Vincențiu Babeș, Iosif Hodoș și Alexandru Roman.³³

31 „Adunarea de la Deva pentru constituirea unei Societăți în chestiunea teatrului național”, pp. 458-459; „Societatea pentru fond de teatru”, în *Familia*, nr. 31, an XVIII, 1/13 august 1882, p. 377.

32 „Adunarea de la Deva”, pp. 458-459, 463; A. Buteanu, *Teatru românesc în Ardeal și Banat, 1919-1944*, p. 100; Dumitru Susan, „Înființarea Societății pentru înființarea unui fond de teatru în Ardeal”, în cadrul Adunării de la Deva din 4-5 octombrie 1870, în *Sarșeția*, X, 1973, pp. 383-390; *Teatrul românesc la Oradea. Perspectivă monografică*, pp. 25-26.

33 „Societatea pentru fond de teatru”, în *Familia*, nr. 31, an XVIII, 1/13 august 1882, pp. 377-378.

În 1874 a urmat adunarea generală de la Oravița, în 26 și 27 septembrie. Președinte al acestei adunări a fost Atanasie M. Marienescu. În 1875 adunarea generală s-a ținut la Reșița, în zilele de 4 și 5 octombrie. Președinte ad-hoc a fost Iuliu Petric. S-a raportat mărirea fondului pentru teatru la 6533 florin și 40 de creițari. În adunare s-a propus o reducere a cotizației membrilor fondatori de la 500 la 100 de florini. Această modificare devenise oarecum necesară întrucât se constatau unele întârzieri în plata cotizațiilor. Următoarea adunare generală, ținută la Lugoj, în 15 și 16 octombrie 1876 și prezidată de Alexandru Mocioni, s-a constatat mărirea fondului la 8881 florini și 24 de creițari. De asemenea, s-a permis să devină membrii fondatori și cei care plăteau taxa cu hârtii de valoare, de 5% anual. La adunarea generală de la Abrud, care s-a ținut

Atanasie Marian Marienescu (1830-1915)

în 15 și 16 iulie 1877, a fost prezidată ad hoc, de Simeon Balint. Cu această ocazie s-au prezentat modificările aprobate de Ministerul de Interne în Statutele *Societății pentru fond de teatru român*. Această aprobare s-a dat în 13 februarie 1877, cu adresa nr. 6787. Creșterea fondului, față de perioada anterioară, era semnificativă și anume ea era de 11.598 florini și 42 de creițari. La adunarea de la Alba Iulia, din 17 și 18 noiembrie 1878, având ca președinte ad hoc pe Ioan Pipoș, a anunțat un fond de 13.622 florini și 14 creițari. Adunarea de la Blaj, din 21 și 22 septembrie 1879, prezidată de Vincențiu Babeș, a declarat o sumă de 14.791 florini și 46 de creițari. Cassarul Ioan cavalier de Pușcariu a cerut înlocuirea sa. A fost înlocuit din George Szerb. În 18 și 18 octombrie 1880 la adunarea generală de la Sibiu, a raportat un fond de 16.491 florini și 18 creițari. Un an mai târziu adunarea de la Baia Mare, prezidată de Vincențiu Babeș, a raportat un salt gigant al fondului, la 25.821 florini și 36 creițari, pentru ca în 1883 să ajungă la 27.714 florini și 53 creițari. Așadar, după 12 ani de la întemeiere fondul *Societății pentru fond de teatru* a sporit an de an, arătând că solidaritatea cu activitatea culturală a acestora devenise o realitate.³⁴

În anii ce au urmat momentului fondării s-a realizat o convergență culturală a *Societății pentru un fond de teatru român*, cu casinelor române, reuniunile femeilor române și cu *Astra ...*, deoarece membrii reprezentativi ai acestor societăți culturale erau înscriși încă din perioada 1872-1876 și mai târziu, până în 1892, ca „membri cotizanți” în acestea. Adunările generale ale *Societății pentru fond de teatru român* se organizau și se desfășurau precum cele ale reuniunilor învățătoarești și ale Astrei, care la rândul ei, a fost o promotoare a reprezentațiilor teatrale. Un comitet organizator din localitatea

34 *Ibidem*.

unde urma să se țină adunarea generală întâmpina invitații la gară; urma conducerea invitațiilor la hotelul din localitate – în prima zi de desfășurare a adunării (duminica, cu prilejul unei sărbători religioase) se mergea la Biserică pentru „serviciul divin”. Pe secțiuni științifice, membrii *Societății pentru un fond de teatru român* susțineau cuvântări și dizertații. Festivitățile se încheiau cu concerte, baluri, expoziții de artă populară românească sau excursii. De cele mai multe ori, în ziua a doua a adunării generale se susțineau rapoartele, dărilor de seamă, se făceau „primirii de noi membri” și se strângeau fonduri.³⁵

La începutul secolului XX, în anul 1904-1905 s-au organizat circa 166 serate teatrale, în orașe și la sate. *Societatea pentru fond de teatru* a trecut la tipărirea unei *biblioteci* (repertoriu). Averea *Societății* a ajuns la o sumă destul de mare, fondurile provenind de la cotizațiile membrilor și de la diferitele donații. Această sumă a crescut încet, deoarece numărul membrilor abia se urca până la 500. În anul 1906 fondul *Societății* a fost de 385 mii 816 coroane.³⁶

Importanța *Societății* a fost recunoscută, din ce în ce mai mult, fiind, alături de *Astra*, principalul mijloc de solidarizare culturală. O serie de personalități, ca Iosif Vulcan, Athanasie M. Marienescu, George Barițiu, Zaharia Bârsan au susținut culturalizarea poporului, în special a limbii române, întărirea conștiinței identității naționale și realizarea de creații literar-artistice proprii. Pentru Barițiu, întemeierea instituțiilor culturale însemna o probă de viață națională, o dovadă de perseverență, de legitimare a valorilor și aspirațiilor românești.

35 Șt. Mărcuș, *op.cit.*, pp. 289-313; V. Sandu, „Rolul bănașenilor în cazul *Societății pentru fond de teatru roman* (1870-1914)”, pp. 338-339.

36 „Teatru”, în *Țara Noastră*, nr. 35, an I, 26 august 1907, pp. 567-568; „Teatrul nostru”, în *Țara Noastră*, nr. 47, an I, 18 noiembrie 1907, p. 761; V.V. Grecu, „*Astra* și *Societatea pentru fond de teatru român*”, p. 42.

Thalia în Transilvania. Societatea pentru fond de teatru român (1870)

Rezumat: În Transilvania spectacolele teatrale au fost introduse în școli, încă din secolul al XVIII-lea. Tinerii școlari din Blaj jucau piese, cu caracter religios, care îndemneau la moralitate și la solidaritate etnică. Între anii 1839-1848 încercările de înființare a unei societăți teatrale nu au dat rezultate bune, publicul fiind delectat doar de diletanți.

Principalele probleme au fost lipsa fondurilor, lipsa actorilor și prejudecățile publicului față de teatru. Susținerea teatrului național a venit din partea Astrei și a presei ardelenе, în special din partea revistei „Familia”, condusă de Iosif Vulcan. Din multitudinea de societăți, asociații sau reuniuni culturale, care au susținut teatrul românesc, cea mai importantă a fost *Societatea pentru fond de teatru român*, fondată la Deva, în 1870. Organizarea Societății a fost încredințată lui Iosif Hodoș, Iosif Vulcan, Alexandru Mocioni, Vincențiu Babeș și alții. Membrii Societății susțineau, prin cuvântări și disertații, importanța teatrului, pentru păstrarea limbii și culturii naționale. La adunările și sărbătorile Societății se țineau concerte, baluri și expoziții de artă. Societatea s-a lovit constant de greutăți financiare și de construirea unui repertoriu național.

Cuvinte cheie: Transilvania, teatru național, repertoriu dramatic, Societatea pentru fond de teatru român.

Thalia in Transylvania. The Romanian Fund Society for Theatre (1870)

Abstract: The Theatrical plays have been introduced in Transylvanian schools since XVIII century. The young boys from Blaj School played acts with religious characters, pointing out the sense to morality and ethnical solidarity. Between 1839 and 1848 the attempts to establish a theatrical society failed, so the public was entertained only by dilettantes.

The main barrier, with lack of funds, no actors, and the public prejudice related to theater. Finally, the support for the National theatre had come from Astra Society and the Transylvanian press, especially from Familia Gazette led by Iosif Vulcan. One of the most upholding associations or cultural reunions – from many – it was the *Romanian Society for Theatre* founded at 1870 in Deva. The organizing attributes have been assigned to Iosif Hodoș, Iosif Vulcan, Alexandru Mocioni, Vincențiu Babeș and other members. At the celebrations and society gatherings, the members had held art exhibitions and proms. From the beginning the Theatre Society has had to face with financial issues and difficulties in assembling a national repertoire.

Keywords: Transylvania, national theatre, drama, The Romanian Fund Society for Theatre.